EFD / JFL

Edebiyat Fakültesi Dergisi/ Journal of Faculty of Letters
Cilt/Volume 32 Sayı/Number 2 (Aralık/December 2015)

Türkiye'de ve Türki Cumhuriyetlerde Çocuk Edebiyatının Tanıtımında Filatelik Materyallerin Önemi*

Importance of Philatelic Materials on Advertising of Children's Literature in Turkey and Turcic States

Hakan ANAMERİÇ, Fatih RUKANCI**

Abstract

Children's Literature,last 150 years, is a form of expression which differ in content, spelling type, subject, presentation and literature style. This literary genre, to a wide audience of their immediate environment, their communities, the responsibilities, relations with other age groups, and to explain the basic concepts, aims to teach. That dissemination in the targeted age group makes it mandatory to show a broad platform that operates in including parents. Today, visual-print media, the internet, advertising / marketing activities and studies in the advertising sector contribute to increasing interest and awareness of children's literature. Among these tools, there are stamps and other philatelic material which is works of art and a source of information as well. Postage stamps used in our countries since 1863, which they carry text and visual elements to relay the message to be transmitted in the clear and concise manner.Children's literature naturally takes place in among this topic / theme. Stamps and first-day envelopes (FDC-First Day Cover) that can be prepared in almost every issue / theme, was used for the promotion of children's literature in our country and in the Turkish World, the importance given to this area have shown in both the national and international platforms. In this study; In the study, mainly in Turkey and the Turkish world philatelic material - particularly postage stamps - which aspects of children's literature is discussed and how to explained and visual examples will be used.

Keywords: Turkish literature, children's literature, philatelic materials, non-book materials, stamp, FDC

Öz

Çocuk edebiyatı, son 150 yılda içerik, yazım türü, konu, sunum ve anlatım tarzı ile farklılıklar gösteren bir edebiyat şeklidir. Bu edebi tür, hiç de azımsanmayacak bir kitleye kendi yakın çevrelerini, yaşadıkları toplumu, sorumluluklarını, diğer yaş grupları ile ilişkilerini ve temel kavramları anlatmayı, öğretmeyi amaçlamaktadır. Bunun hedeflenen yaş grubu içerisinde yaygınlaştırılması, ebeveynlerin de dâhil olduğu geniş bir platformda faaliyet gösterilmesini zorunlu kılmaktadır. Günümüzde görsel-basılı medya, internet, tanıtım/pazarlama faaliyetleri ve reklam sektöründe yapılan çalışmalarla çocuk edebiyatına olan ilgi ve farkındalığın artırılmasına katkı sağlanmaktadır. Bu araçların arasında birer iletişim aracı, sanat eseri ve bilgi kaynağı olan pullar ve diğer filatelik materyal[1] de bulunmaktadır. 1863 yılından beri ülkemizde de kullanılan posta pulları, taşıdıkları metin ve görsel unsurlarla iletilmesi gereken mesajı en açık ve öz bir biçimde iletmektedirler. Bu konu/temalar arasında

1 Pul, zarf, tebrik kartı, posta kart, antiye ve damga vb. pul ve pulculuk ile ilgili tüm materyale verilen genel ad.

* Bu çalışma 14-17 Nisan 2014 tarihleri arasında Avrasya Kütüphaneciler Birliği Derneği, Eskişehir Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı ve Eskişehir Valiliği tarafından düzenlenen I. Uluslararası Avrasya Türk Dünyası Çocuk Edebiyatı Yayıncılığı Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, anameric@ankara.edu.tr

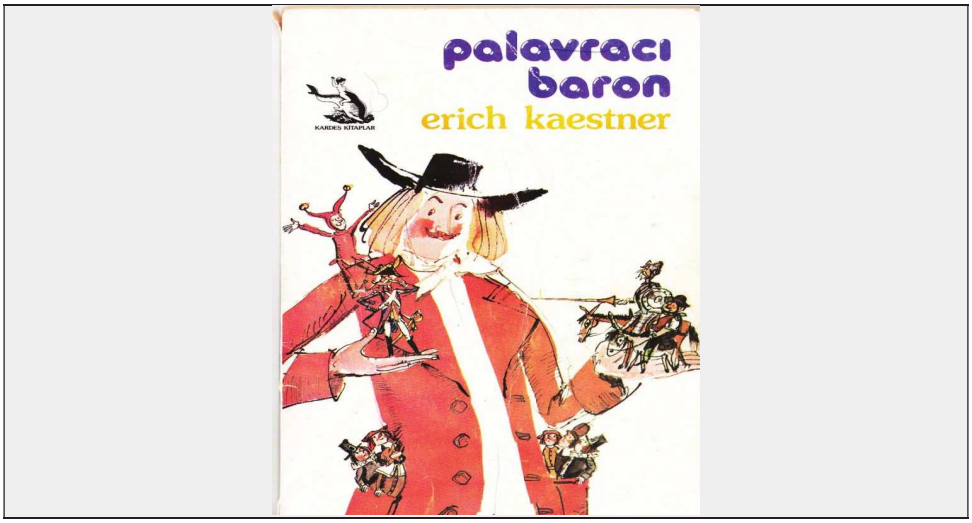
*** Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, frukanci@gmail.com

© 2015, Hacettepe University Faculty of Letters, All Rights Reserved

doğal olarak çocuk edebiyatı da yer almaktadır. Hemen her konuda/temada hazırlanabilen pullar ve ilk gün zarfları (FDC-First Day Cover), ülkemizde ve Türk Dünyası'nda çocuk edebiyatının tanıtımı için de kullanılmış, bu alana verilen önemi hem ulusal hem de uluslararası platformda göstermişlerdir. Çalışmada, başta Türkiye olmak üzere Türk Dünyası'nda filatelik materyallerde -özellikle posta pullarında- çocuk edebiyatının hangi yönleri ile ele alındığı ve nasıl anlatıldığı üzerinde durulacak ve görsel örnekler kullanılacaktır.

Anahtar sözcükler: Türk edebiyatı, çocuk edebiyatı, filatelik materyaller, kitapdışı materyaller, pul, ilk gün zarfı, FDC

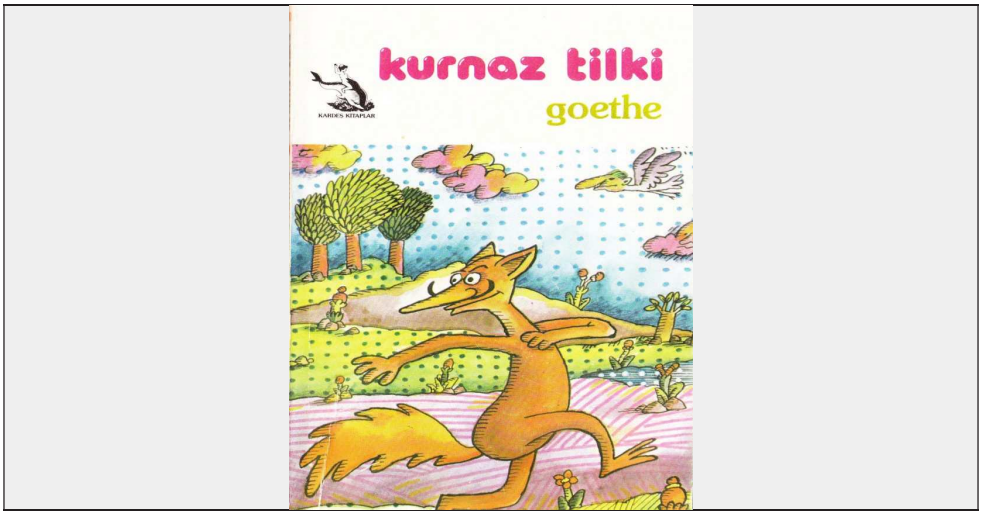
Çocuk edebiyatı kaynağını birçok efsane, halk hikâyesi, halk kahramanları, fıkralar, bilmeceler, hayal ve gerçek olaylardan alan oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Çocuklar kendi dillerini, bu dilin özelliklerini, toplumun yaşayış tarzını, çevrelerini-doğayı, hayvan ve bitkileri (fauna ve flora), insani duygu ve davranışları, diğer canlılarla olan iletişimi, atasözlerini ve diğer kültürel alt yapıyı bu edebiyat içindeki örneklerden alabildikleri gibi, başka toplumlardakiler ile de karşılaştırma yaparak farklılık ve benzerlikleri ortaya koyabilmektedir. Çocuk edebiyatı, baskı tekniklerinin geliştirilmesine kadar geçen süre içerisinde -her ne kadar yazılı örneklerine de rastlansa da- sözlü olarak gelişim gösteren bir edebi tür olmuştur. Özellikle halk hikâyeleri, efsaneler ve gerçek hikâyeler, çocuk edebiyatının uzun gelişim süreci içerisinde ön plana çıkmış, çoğu zaman güncel olay ve kişilerle bağlantıları kurularak hikâyeleştirilmiş, eleştirel bakış açısı, öğreticilik, doğru davranışlar kazandırma gibi eğitsel/bilişsel amaçlarla hareket etmiş ve oldukça çok eserler vermiştir.

Hemen her ülkede çok sayıda örnekleri olan çocuk edebiyatı çalışmaları XVIII. yüzyıl başlarında örneklerini vermeye başlamış, XIX. yüzyıl sonlarında ise yetişkinler için yazılmış eserlerin uyarlamaları XX. yüzyılda yeni bakış açıları da eklenerek ciddi bir gelişim göstermiştir. Bunlar arasında en bilineni XIV. Louise döneminde çocuk kitaplarının babası olarak bilinen Charles Pearault'dur. Pearault, halk ağzında dolaşan masalları toplayıp, kısaltarak çocuklar için 1697 yılında basmıştır. Yazarın eserleri arasında tüm dünyaca bilinen *Kül Kedisi*, *Parmak Çocuk*, *Mavi Sakal*, *Kırmızı Başlıklı Kız*,

Çizmeli Kedi, *Uyuyan Güzel* gibi eserler yaygınlaşmıştır. Bu eserlerden sonra XIX. yüzyılda çocuklar için kısaltılmış ve resimlendirilmiş olan *Robinson Crusoe* (Daniel Defoe, 1719), *Guliver'in Gezileri* (Jonathan Swift, 1726), *Hansel ve Gretel*, *Rapunzel*, *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler*, *Parmak Çocuk* (Jacob Ludwig Grimm/Wilhelm Carl Grimm Kardeşler, 1812-1815), *Kibritçi Kız*, *Prenses ve Bezelye*, *Thumbelina*, *Küçük Prenses, Çıplak Kral ve Kurşun Asker* (Hans Christian Andersen, 1835-1838), *Alice Harikalar Diyarında* (Lewis Carroll/Charles Lutwidge Dodgson, 1865), *Tom Sawyer - Huckleberry Finn* (Mark Twain, 1876-84), 1922'de çocuklar için kısaltılmış ve özetlenmiş olan *Don Quijotte - Don Kişot* (Miguel de Cervantes Saavedra, 1605-1615) büyük ilgi uyandırmıştır. XX. yüzyılda çağdaş çocuk edebiyatı örnekleri *Palavracı Baron* (Erich Kästner, 1935), *Küçük Prens* (Antoine de Saint-Exupery, 1943), *Pippi: Uzunçoraplı Kız* (Astrid Lindgren, 1945) olarak sıralanabilir.[2]

Ülkemizde çocuk edebiyatı gelişimi ise 1859'da Şinasi'nin Jean de La Fontaine'nin fabllarının çevirileri başlamıştır. Ancak bilindiği gibi halk hikâyeleri, efsaneler ve masallar nesilden nesile anlatılarak kısmen de yazılı olarak aktarılmıştır. Bunların en bilinen örnekleri; Dede Korkut, Nasreddin Hoca, Karagöz ile Hacivat ve Keloğlan'dır. Şinasi'nin başlatıp benzer eserlerle devam ettirdiği süreci Recaizade Mahmud Ekrem Naciz (1871), Ahmed Midhad Efendi ve Ziya Paşa fabl çevirileri ile sürdürmüştür (Çıkla 2005: s. 94-107). Bunun yanı sıra Türk matbaacılığının önemli isimlerinden olan Ahmet İhsan (Tokgöz)'de kendi matbaasında yayıncılığı dışında kendisinin yazmış ve çevirmiş olduğu eserler ile de Türk yayın hayatının tanınmış simaları arasında yerini almıştır. Çevirmiş olduğu eserlerin başında, ünlü Fransız yazar Jules Verne'in *Seksen Günde Devr-i Âlem* adlı eseri bulunmaktadır.

Ahmed İhsan Bey Victor Hugo'nun bu eserini 1888'de forma forma yayımlamıştır. Ardından yine Victor Hugo'nun en ünlü bilim-kurgu romanlarından biri olan *Gizli Ada*'yı çevirerek yayımlamıştır. *Seksen Günde Devr-i Âlem* ve *Gizli Ada* romanlarının beklenenden fazla ilgi görmesi üzerine

2 Ayrıntılı bilgi için bakınız, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Haz. Mustafa Ruhi Şirin, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 58-66.

Ahmed İhsan Bey romanların yayımcısı olan Paris'deki *Hetzel Yayınevi* ile iletişime geçerek Hugo'nun bir diğer eseri olan *Denizler Altında Seyahat*'i *(Denizler Altında 20.000 Fersah)* resimli olarak basmıştır. 1890 yılı içerisinde yapmış olduğu çevirileri büyük talep gören Ahmed İhsan Bey, dönemin ünlü yayıncılarından olan Akarel'den sipariş almış ve *Kaptan Grant'in Çocukları* adlı romanı çevirerek yayımlamış böylelikle uzun yıllar devam ettireceği yayıncılık yaşamına da profesyonel olarak başlamıştır. Ahmed İhsan Bey bu eserlerin yanı sıra yine Jules Verne'den *Çin'de Seyahat*, *Kaptan Hatteras'ın Sergüzeşti*, *Havada Seyahat*, *İki Sene Mektep Tatili*, *Yer Altında Seyahat*, *Chancellor*, *Araba ile Seyahat* ve *Merkez-i Arza Seyahat* adlı bilim-kurgu (fenni) romanları da çevirerek basmıştır (Rukancı ve Anameriç 2009: s.149-161).

Cumhuriyet döneminde de çocuk edebiyatının çeviri ağırlıklı olduğu gözlemlenmektedir. Kemalettin Rüştü, Ercüment Ekrem Talu, Yaşar Nabi Nayır, *Robinson Crusoe* ve *Gulliver* çevirileri ile bu alana katkıda bulunmuşlardır. 1940'lı yılların başında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in çeviri faaliyetlerinin de önemli katkısı vardır. Özgün çocuk edebiyatı eserleri verilebilecek önemli örnekler ise şu şekildedir: *Keloğlan Masalları* (Tahir Alangu, 1967), *En Güzel Türk Masalları*, *Bir Varmış Bir Yokmuş*, *Evvel Zaman İçinde*, *Dede Korkut Masalları*, *Gökten Üç Elma Düştü* ve *Az Gittik Uz Gittik* (Eflatun Cem Güney 1948,1956,1957,1958,1960,1961), *Şeytanın Altınları* (Ülkü Tamer, 1976), *Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca* (Yaşar Kemal, 1977), *Ezop Masalları Lafonten Masalları*, *Bir Küçük Adam Varmış*, *Yaramaz Kuzu ve Horoz İle İnci*, *Benim Dedem Bir Tane*, *Kırmızı Otobüs* (Tarık Dursun [K]akınç,1992, 1994, 1994, 1994, 1995, 2003, 2011), *Kırmızı Bisiklet*, *Fadiş*, *Dört Kardeştiler*, *Suna'nın Serçeleri*, *Yurdumu Özledim*, *Ben Büyüyünce*, *Leylek Karda Kaldı*, *Dünya Çocukların Olsa*, *Şenlik Günü*, *Kır Gezisi*, *Akıllı Pireler*, *Sıcak Ekmek*, *Işın Çağı Çocukları*, *Ölümsüz Ece*, *Geriye Dönenler*, *Uçan Motor*, *Küskün Ayıcık*, *Pargat Dağı'nın Esrarı* ve *Yeşil Kiraz* (Gülten Dayıoğlu, 1964, 1971, 1971, 1974, 1977, 1979, 1979, 1981, 1983, 1983, 1983, 1984, 1984, 1985, 1986, 1988, 1989, 1989, 1998) ve *Yumurtadan Çıkan Öğretmen*, *Küçük Arı-Büyük Arı*, *Can Dayım*, *Ekmek Parası*, *Anneannem Askere Gidiyor*, *Hokus Pokus* ve *Uzay Dolmuşu Kalkıyor* (Muzaffer İzgü, 1991, 1993, 1994, 1993, 1994, 1995, 1996) sayılabilir (Çıkla 2005: s. 99-101).

Buna ek olarak filatelik materyaller de son 20 yıl içerisinde özellikle ilk ve orta eğitimde ait olduğu ülkenin / toplumun kültürü ve sanatı için birer e /ğitim aracı olarak kullanılması konusundaki çalışmaların yaygınlaştığı görülmektedir. Literatür de incelendiğinde bu konunun çeşitli ülkelerde sosyal bilimler ve sanat açısından benzer amaçlar göz önünde bulundurularak ele alındığı görülmektedir.[3] Bir diğer bakış açısı ise özellikle bir sanat eseri, bir iletişim aracı ve bir bilgi kaynağı olan pulların, birçok ülkenin milli kütüphanesinde bulunan ve gelecek nesillere aktarılmak istenen birer tarihi ve kültürel miras olarak da kabul edildiğidir.[4] Bu nedenle pullar ve diğer filatelik materyal ilgili

3 Bkz. Frank Neussel and Caterina Ciconga, "Postage Stapms as Pedagogical Instruments in the Italian Curriculum", *Italica* 69 (2, Summer), ss. 210-227, 1992; Frank Neussel, "Five Ideas for the Spanish Classroom", *Hispania* 90 (1), ss. 131-133, 2007; Gary Osmond and Murray G. Phillips. "Enveloping the Past: Sport Stamps, Visuality and Museums", *The International Journal of the History of Sport*, 28 (8-9), ss. 1138-1155, 2011; Kubilay Yazıcı, "Sosyal Bilgilerde Eğitimsel Bir Araç Olarak Posta Pullarının Kullanımı", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14 (1), ss. 321-346, 2010.

4 Bkz. Ivan Basar, "Library and Archives Canada Preservation Centre". *The Serials Librarian* 49 (1-2), ss. 183-203, 2005; Andy Stephens, British Library. In *Encyclopedia of Library and Information Sciences* (677-686). 3rd Edition. New York: Taylor and Francis, ss. 679-681, 2009; Krishan V Kumar, Jeyaraj and Ramesh C. Gaur. "India: Libraries, Archives and Museums". *In* Encyclopedia of Library and Information Sciences (2291-2329). 3rd Edition. New York: Taylor and Francis, ss. 2295-2312, 2009; *Philatelic Collections and Archives by Name and Subject*. (2013). Retrieved in 22.06.2013 from http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/philatelic/philateliccollections/collectionsoverview/collectionsatoz/philcollectionsatoz.html adresinden 17.03.2014 tarihinde erişilmiştir.

ülkenin sanatsal, tarihi, kültürel, sportif, siyasi, ekonomik, edebi ve dini yönlerden geçirdiği aşamaları yansıtması ve belgelemesi özelliği ile korunması ve kullanımının yaygınlaştırılması gereken bilgi kaynakları haline getirilmelidir.

Bilgi Kaynağı Olarak Pullar

1863'ten beri ülkemizde de kullanılan posta pulları ve ilkgün zarfları, taşıdıkları metin ve görsel unsurlarla iletilmesi gereken mesajı en açık ve öz bir biçimde iletmektedirler. Bu nedenle ülkeler, ulusal ve uluslararası platformda, kendi posta işletmeleri ve diğer kurumların katkılarıyla öne çıkan değerlerini, başarılarını, önemli şahsiyetlerini, ulusal-uluslararası kültürel, bilimsel ve sportif organizasyonlarını ve dikkat çekilmesi gereken ortak değerlerini filatelik materyaller aracılığıyla duyurmakta ve paylaşmaktadır. Pulların uluslararası standartlarda çıkarılması ve posta hizmetlerindeki düzenlemeler için 1874'te kurulan Universal Postal Union (UPU)[5] ve Avrupa ülkeleri arasındaki posta işlemlerini düzenlemek üzere kurulan EUROPA CEPT[6] uluslararası platformda ortak konulu pulların çıkarılmasında çalışmalarını sürdürmektedir. Bu nedenle filatelik materyalin sadece koleksiyon malzemesi olarak ele alınmaması gerekmektedir. Bu materyalin iletişim aracı olarak kullanılmasının yanı sıra bir sanat eseri, bir tanıtım/reklam aracı ve her şeyden önemlisi bir bilgi kaynağı olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır. Pullar birçok kere birer propaganda aracı olarak bile kullanılmışlardır.

5 Türkiye bu organizasyonun kurucuları arasında yer almaktadır ve 1874'te üye olmuştur. [y.n.]

6 1958-1993 yılları arası *EUROPA CEPT*, 1993'ten günümüze ise *EUROPA* ismiyle pul çıkarmaktadır. Türkiye bu birliğe 1959 yılında dâhil olmuştur. [y.n.]

Pullar ülkelerin bağımsızlık sembollerinden biri olmakla beraber o ülkenin sosyal, kültürel, siyasi, sanatsal, eğitim, turizm ve spor ve ekonomik hayatı hakkında bilgi içeren bir bilgi kaynağı olarak da nitelendirilebilir (Anameriç ve Rukancı 2011: s. 13). Pulun bir bilgi kaynağı olarak kullanılabilmesi için aşağıdaki alanlarda tanımlanması gerekmektedir:

- Ülke ismi[7]
- Emisyon tarihi/Basım tarihi/Tedavüle çıkış tarihi
- Konu/Tema
- Boyut
- Basım yeri
- Matbaa
- Sorumlu; hazırlayan, çizen, tasarlayan, resimleyen
- Metin unsurları
- Grafik unsurlar
- Kullanım alanı
- Türü
- Baskı türü
- Kağıt türü
- Serinin Adı
- Sürşarj
- Kullanıldığı coğrafya
- Fiyatı
- Damga Özellikleri
- Kondisyonu (Fiziksel durumu)
- Notlar

Posta pullarının birer *bilgi kaynağı* olarak değerlendirilebilmeleri, tanımlanabilmeleri, kolaylıkla kullanılabilmeleri ve işlevlerini yerine getirebilmeleri için her birinin üzerinde bulunması zorunlu birtakım temel özellikler vardır. Bu özellikler, ücret, ülke ismi, grafik unsurlar ve metin unsurları olmak üzere 4 temel başlık altında toplanabilir. Bunun yanı sıra bazı pullarda, her pulda bulunmayan ve standart olmayan gizli işaretler de bulunabilir (Anameriç ve Rukancı 2011: s. 13-14).

Türkiye'de ve Türk Dünyası'nda Filatelik Materyallerle[8] Çocuk Edebiyatı

Çalışma kapsamında ülkemizde 1923-2013 yılları arasında PTT tarafından tedavüle çıkarılan çocuk edebiyatı ile doğrudan ve dolaylı ilgileri olan posta ve yardım pulları, PULKO ve İSFİLA ulusal pul kataloglarından yapılan taramalar sonucunda elde edilmiş, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Türkmenistan ve Özbekistan'da tedavüle çıkarılan aynı temalı pullara ise Scott Stamp Catalogue ve bazı koleksiyon sitelerinden taranarak ulaşılmıştır. Yapılan taramalar sonucu belirtilen tarih aralığında Türkiye'de çocuk edebiyatı ile doğrudan ilgili 11

7 İlk pul kullanımını resmi olarak İngiltere başlattığı için sadece İngiltere pullarında isim/ülke ismi kullanımı yoktur.

8 Türkiye ile ilgili filatelik materyal örnekleri, yazarın özel koleksiyonundan alınmıştır. KKTC'ye ait pullar İSFİLA Türk Pulları Kataloğu 2014'ten, diğer ülke pullarına *Scott Standartd Stamp Catalogue* ve Amos Media tarafından basılan ülkelere özel albümlerden alınmıştır, albüm ve kataloglar kaynakçada verilmiştir.

seride toplam 29 pul ve 8 ilkgün zarfı belirlenmiştir. Yukarıda belirtilen ülkelerden Azerbaycan 4 seri 4 pul, Kazakistan 3 seri 5 pul, Kırgızistan 1 seri 2 pul, KKTC 1 seri 1 pul, Özbekistan 2 seri 14 pul ve Tacikistan 1 seri 4 pul olarak saptanmıştır. Konuyla ilgili filatelik materyalin kronolojik bir düzen içerisinde incelenmesinde hem kullanılan konu/temaların anlaşılmasında hem de benzer temaların belirlenmesinde yardımcı olacaktır. ***Ortak/benzer temalı pullar ilk tedavüle çıkan serinin ardından betimlenmiştir ve ilgili görsellere göndermeler yapılmıştır.***

Resim 1-2. - 1967 Turizm Yılı

Ülkemizde çocuk edebiyatı ile dolaylı olarak ilgili olan ilk pullar 1967'de tedavüle çıkarılan ve 4 puldan oluşan *1967 Turizm Yılı* serisindeki Karagöz pullarıdır. Bu seride yer alan 2 pulda geleneksel Türk gölge oyununun temel karakterleri Karagöz ve Hacivat yer almaktadır. Karagöz pulu ülkemizde tedavüle çıkarılan pullarda çok az kullanılan kabartma tekniği ile basılmış ayrıca İstanbul Teknik Üniversitesi'nin ev sahipliği yaptığı *Uluslararası XII. Kültür Şenliği* için hazırlanan ilkgün zarfında da bu seride yer alan Karagöz pullarından biri kullanılmıştır. Karagöz ve Hacivat 2007'de tedavüle çıkarılan *Kültür Varlıklarımız (Gölge Oyunu Karakterleri)* adlı seride de 2 farklı pul ve ilkgün zarfı ile tedavüle çıkarılmıştır. (Resim 1-2, ayr. bkz.; EK1-2).

Gölge oyununun temel figürleri olan Karagöz ve Hacivat'ın XIV. yüzyılda Orhan Gazi (1324-1362) döneminde yaşamış oldukları hakkında söylentiler vardır. Hatta bu kahramanların Bursa Ulu Cami inşaatında çalışan iki usta oldukları ve inşaat sırasında aralarındaki nükteli konuşmalar ile işi aksattıkları gerekçesiyle padişah tarafından idam ettirildikleri rivayet edilmektedir. Bunun yanı sıra gölge oyununun Çin'den Hintlilere, oradan Moğollara ve daha sonra da Anadolu'ya geçmiş olabileceği

varsayımları da yaygındır.[9] Karagöz, her ne kadar uzun yıllar sözlü bir halk edebiyatı örneği olmuşsa da özellikle XVII. yüzyılda başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun çeşitli kentlerinde/bölgelerinde yaygınlaşmıştır. Çocukların başlıca eğlence kaynağı olmasının yanı sıra kendi toplumunun özelliklerini, sosyal ilişkilerini, farklılıklarını-benzerliklerini görerek ve duyarak öğrenme imkânı sunmuştur. Bu nedenle Karagöz salt bir eğlence aracı değil, eğitici bir etkinlik kimliği de taşımaktadır. Özellikle dini bayramlarda ortak bir eğlence/mizah/eleştiri/tenkit ortamı yaratması, çocuklar için ciddi bir sosyalleşme fırsatı oluşturmaktadır. Karagöz görsel eğiticiliğinin yanı sıra musikinin de küçük yaşlarda öğrenilmesi ve sanatla olan ilişkisinin kurulmasında önemli bir araç olmuştur. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren yazılı edebiyata da dâhil edilen Karagöz, dünyadaki benzerlerinden farklı olarak ülkemizde mizahın en önde gelen temsilcisi olmuştur. Karagöz bu özelliği ile 10 Ağustos 1908 - 26 Ocak 1935 ve 14 Şubat 1935 - 1950 yılları arasında yayınlanan ülkemizin tanınmış mizah dergisine de adını vermiştir.

Dünyada -özellikle de Uzakdoğu, Güneydoğu Asya ve Anadolu'da- uzun bir geçmişe sahip olan gölge oyunu, söz konusu coğrafyalarda birbirinden etkilenerek Batı'ya doğru bir yolculuk yapmıştır. Anadolu'da XIX. yüzyıla kadar varlığını sürdüren Karagöz de diğer benzerleri gibi uzun yıllar toplumun en üst seviyesinden en altına kadar önemli bir ortak kültür öğesi olmuştur. Toplumun farklı kesimlerini, ilişkilerini, yanlışlıklarını, ortak değerlerini ve karakterini yansıtan Karagöz, başta Anadolu insanının aynası haline gelmiştir. Tiplemeleri, müziği, metinleri ve diğer parçalarıyla Anadolu'nun temsilcisi olan Karagöz, artık müzelerde ve kütüphanelerde bilimsel çalışmalar için araştırılmayı beklemektedir.

Çocuk edebiyatını konu edinen bir diğer pul serisi 1975'te tedavüle çıkarılan *Dede Korkut Masalları*'dır. 3 puldan oluşan bu seride *Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâife-i Oġuzhan* olarak bilinen Dede Korkut masalları/hikayelerinden 3'üne yer verilmiştir. İlk pulda *Kan[g]lı Koca Oğlu Kanturalı*, ikincisinde *Duha Koca Oğlu Deli Dumrul* ve üçüncüsünde *Salur Kazan'ın Evi Yağmalanması* hikâyeleri resmedilmiştir. XIV. veya XV. yüzyıllarda yazılı hale getirildiği kabul edilen Dede Korkut masalları/hikâyeleri/destanları, eski Türk tarihi, kültürü ve inanışları ile ilgili çok önemli bilgiler vererek yediden yetmişe herkesin ilgisini çekmekte ve milli eğitim müfredatlarında (100 Temel Eser) da yerini almaktadır. Dede Korkut masalları, çocuk edebiyatımızın da önemli örneklerindendir. Masallar çocuklara ailenin, doğruluğun, sabrın, sevginin önemini anlatırken anlatıldığı/yazıldığı dönemlerde Türklerin yaşam tarzlarını, gelenek-göreneklerini, kutlamalarını ve dini/manevi değerlerini de anlatmaktadır (Üstünova 2008: s. 138-143).

İlk pulda yer alan hikâyede ejderhayı öldüren Kanturalı resmedilmiştir. Bu hikâyede Kanturalı'nın karşılaştığı üç canavar da çok güçlü olarak tasvir edilir. *"o üç canavarın biri kükremiş aslandı, biri kara boğa, biri de kara erkek deve idi. Bunların her biri bir ejderhaydı.."* şeklinde betimlenmektedir. Pul üzerindeki görselde Kanturalı'nın hikâyede geçen Trabzon tekfurunun kızı olan Selcen Hatun'u alabilmek için verdiği mücadele ve karşısına çıkarılan engelleri teker teker alt ettiği, ejderhanın öldürülmesi ile anlatılmaktadır (Özkartal 2012: 62-63). İkinci pulda en çok bilinen Dede Korkut hikayelerinden Deli Dumrul hikâyesi yer almakta ve onun Azrail ile olan mücadelesi betimlenmektedir. Son pulda ise Salur Kazan'ın Karaçuk (Karaca) Çoban ile diyaloğu ve Karaçuk Çoban'ın pul üzerinde olduğu gibi ağacı yerinden söküşü şöyle anlatılmaktadır: "*Kazan'a gayret geldi. Çobanı bir ağaca sara sara muhkem bağladı, kalktı yürüyüverdi. Çobana der: Bre çoban karnın acıkmamışken, gözün*

9 Karagöz ile ilgili ilk kesin bilgi, 1582'de III. Murad'ın (1574-1595) oğlu III. Mehmed (1595-1603) adına İntizami tarafından yazılan ve Nakkaş Osman liderliğindeki bir ekip tarafından minyatürleri hazırlanan *Surname-i Hümayun* adlı eserde yer almaktadır.

kararmamışken bu ağacı koparmağa bak, yoksa seni burda kurtlar kuşlar yer dedi. Karaca Çoban zorladı, koca ağacı yeri ile yurdu ile kopardı, arkasına aldı. Kazan'ın ardına düştü. Kazan baktı gördü çoban ağacı arkasına almış geliyor. Kazan der: Bre çoban bu ağaç ne ağaçtır? Çoban der: Ağam Kazan bu ağaç o ağaçtır ki sen kâfiri tepelersin, karnın acıkır, ben sancı bu ağaç ile yemek pişiririm dedi. Kazana bu söz hoş geldi. Atından indi, çobanın ellerin çözdü, alnından bir öptü." (Gökyay 1943: s. 23; Ergin 2004: s. 105; Salur Kazan… 2001: s. 56-59) (Resim 3-4-5, ayr. bkz.; EK 3).

Resim 3-5. 1975 Dede Korkut Masalları

1976'da tedavüle çıkarılan 3 puldan oluşan seri *Nasreddin Hoca Anma Serisi*'dir. İlk Nasreddin Hoca pulları olma niteliği taşıyan bu seride Türk mizahının en bilinen, hakkında ciltlerce kitap, sayısız makale yazılan, çizgi film ve film yapılan figürü, fıkralarıyla çocukların da zihinlerinde yer etmiş olan Nasreddin Hoca resimlenmiştir. 3 pulun ortak bir kompozisyonu olarak hazırlanan bu seri üzerinde Nasreddin Hoca'ya ait olduğu varsayılan *Tarifi Bende* başlıklı fıkra/latife yer almaktadır. Nasreddin Hoca, fert ve toplumu her yönüyle çok iyi tanımış, insanların aile, komşuluk, dostluk, ekonomik hayata dair gördüğü aksaklıkları düzeltmek ve insanlara nasihat etmek amacıyla nüktedanlık yaparak, onları düşünmeye ve doğruya sevk etmeye çalışmıştır. XIII. yüzyılda yaşadığı ve bir bilim adamı olduğu da bilinen Nasreddin Hoca nüktedanlığının yanı sıra bir fikir adamı olması ile de toplumu örnek olmuştur. Daha çok fıkraları ile öğrendiğimiz bu yönü ile çocuk eğitiminde ve çocuk edebiyatında öne çıkan bir figür olmuştur. Nasreddin Hoca XVII. yüzyılda fıkraları/söylenceleri/latifeleri yazılı hale getirilmiş -*Letâ'if-i Nasreddin Hoca*- XVIII. yüzyılda Avrupa'da da tanınır hale gelmiştir.

Nasreddin Hoca temalı bir diğer seri, 2008'de tedavüle çıkan *Nasreddin Hoca'nın 800. Doğum Yıldönümü* pullarıdır. 4 puldan oluşan bu seride Nasreddin Hoca'nın halk arasında en çok bilinen 4 fıkrası/söylencesi *Ye Kürküm Ye*, *Eşeğe Neden Ters Binmiş*, *Kazan Doğurdu* ve *Ya Tutarsa* karikatürize edilmiştir. Her biri farklı bir toplumsal mesaj taşıyan bu fıkralar/söylenceler, ülkemizde ve Türki Cumhuriyetler'de de yakından tanınmaktadır. 1976'daki seri ile karşılaştırıldığında daha açık bir anlatımın olduğu ve Nasreddin Hoca'nın çocuklar arasındaki tanınırlığını temsil için çizgi kahraman olarak canlandırıldığı görülmektedir.[10] (Resim 6-7-8, ayr. bkz.; EK 4-5).

1981'de tedavüle çıkarılan *Okuma Yazma Seferberliği* temalı tek puldan oluşan seri çocuk edebiyatı ile dolaylı olarak ilgilidir. Pul üzerinde yer alan görselde ellerinde okuma ve yazmayı simgeleyen kalem-defter/kitap ile gençler en önde bu seferberliğe katılırlarken onların hemen arkasında biri erkek diğeri kız iki çocuk, onların ardında ise yaşlı, engelli ve kırsal kesimden bir kadın silüeti yer almaktadır.

10 Nasreddin Hoca 21.06.1959'da *Nasreddin Hoca Günü* teması ile 2 ve 05.05.1974'te de *Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği* teması ile 1 ve 07.02.2006'da *Nasreddin Hoca'nın 800. Doğum Yıldönümü* teması ile 1 adet ilk gün zarflında kullanılmıştır.

Resim 6-8. 1976 Nasreddin Hoca Anma Serisi

Resim 9. 1981 Okuma Yazma Seferberliği

Toplumun tüm kesimlerinden bireylerin temel gereksinimlerinden biri olan okuma-yazmanın, bu seferberlik ile ülkede daha da yaygınlaştırılmak istendiği betimlenmiştir. Toplumun çeşitli kesimlerini simgeleyen bu insanların ardında ise beyaz renkli Atatürk tasviri yer almaktadır. Atatürk'ün doğumunun 100. yılını kutlama Millî Komitesi ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın kararı ile 23 Mart 1981'de okuma-yazma seferberliği yeniden başlatılmıştır. *100. Yıl Okuma-Yazma Seferberliği*, Millet Mektepleri okuma-yazma seferberliğinden sonra düzenlenmiş geniş kapsamlı ikinci büyük seferberliktir. 1980 Nüfus Sayımı sonuçları Türkiye'de yaklaşık 13 milyon kişinin okuma-yazma bilmediğini göstermiştir. Bir yandan okuma-yazma bilmeyenlerin sayılarının hızla artmasına karşılık diğer yandan Halk Dershaneleri yoluyla okuma-yazma öğretilenlerin sayısının giderek azalması, Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmesini olumsuz etkilemesi gerekçesiyle 1981 yılında okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır (Okuma yazma… 1981) (Resim-9).

1991'deki seri çocuk edebiyatımızın kökeni Altaylara kadar dayanan halk ve mitoloji kahramanı Keloğlan (Kal-Kelçe-Keçel) ile ilgilidir (Başlangıçtan … 1993: s. 237).11 Keloğlan sadece Anadolu coğrafyasında değil hemen tüm Türk kültüründe tanınan bir figürdür. Altay destanlarındaki Tas-Tastarakay ile karakter, davranış ve fiziksel yönlerden ciddi benzerlikler taşıyan Keloğlan, Anadolu'da gariban, saf, sabırlı ancak hazırcevap ve keskin zekâlı, zor durumlarda pratik/akılcı çözümler üreterek muradına eren bir kahramandır (Ergun 2005: s. 78-80). Bu yönü ile çocuklara günlük yaşamda karşılaştıkları problemleri çözebilme, doğru düşünebilme ve karar verme merkezinde Nasreddin Hoca fıkralarındakine/söylencelerindekine benzer bir altyapı oluşturduğu görülmektedir. Ancak Keloğlan bu problem çözme sürecinde Batı'daki benzerlerine karşı daha mitolojik ve destansı bir yapı içerisindedir. Bu durumun akılcılığın Anadolu'da daha geç dönemlerde kabul görmesi ile ilişkili olduğu açıktır. Son dönemlerde TV kanallarında yer alan Keloğlan çizgi dizilerinde Keloğlan'ın teorik ve pratik yönden daha mekanik bir çizgide olduğu gözlemlenmektedir.

Keloğlan ile ilgili bir diğer seri, 2007'de tedavüle çıkarılan *Türk Çizgi Kahramanları* temalı olandır. Dört puldan oluşan bu seride sırasıyla *Keloğlan ve Kuyudaki Dev*, *Keloğlan ile Anası*, *Keloğlan ve Eşeği* ve *Keloğlan'ın Uçan Halısı* masalları resimlenmiştir (Ayr. bkz.; EK 6-7).

11 Azeri Edebiyatı'nda da Keçel veya Kose olarak tanınmaktadır.

3 puldan oluşan *Türk Çocuk Masalları - Keloğlan* temalı seride Eflatun Cem Güney'in 1956'da Danish Hans Christian Andersen Foundation tarafından Dünya Çocuk Edebiyatı Onur Belgesi'ne layık görüldüğü Keloğlan masallarından olan *Açıl Sofram Açıl (ve Congoloz Baba*-1953*)* adlı masalı yer almaktadır. Bu pul serisinde 1976 *Nasreddin Hoca Anma Serisi*'ndekine benzer bir yöntem izlenerek 3 pulda aynı masalın vurgulanmak istenen bölümleri resmedilmiştir. İlk pulda masalda Keloğlan'ın gezerken rastladığı bir kuyudan cebindeki leblebileri düşürmesi ile çıkan Arap Bacı ve Keloğlan'a verdiği zengin sofra anlatılmaktadır. İkinci pulda Keloğlan'ın aldığı sofrayı annesinin ikazlarına rağmen komşularına göstererek kaybolmasına neden olmasını ve sonuncu pulda da alın teri ile kazanılmayan hiçbir şeyin uzun ömürlü olmayacağı, kısa sürede bitip tükeneceğini ve değerinin emek ile kazanılan kadar olamayacağını, tembelliğin hiçbir zaman iyi sonuç vermediğini anlatan bir kompozisyon yer almaktadır (Yazarlarımızdan… 2009: s. 15-24) (Resim 10-11-12).

Resim 10-12. 1991 Türk Çocuk Masalları (Keloğlan - Açıl Sofram Açıl)

Halk kahramanları, hikayeleri, masalları ve gölge oyunu figürlerinin yanı sıra belki de onlardan daha uzun bir tarihi, kültürel ve edebi geçmişe sahip olan efsaneler de çocuk edebiyatının örnekleri olmuşlardır. Özellikle Anadolu coğrafyası çoğu anonim ve sözlü olarak aktarıla gelen efsaneler bakımından oldukça zengin bir hazineye sahiptir. Bu zenginlik çocuk edebiyatı için de önemli bir kaynak olmuş, efsaneler hikâyeleştirilip sadeleştirilerek ilköğretim/ortaokul müfredatlarında kaynak kitap ve ders konusu olarak anlatılmıştır. 1992'de tedavüle çıkarılan ve 3 puldan oluşan Anadolu Efsaneleri temalı pullarda *"Anadolu" Adının Efsanesi* betimlenmiştir. Temayı oluşturan efsane ise şu şekilde anlatılmaktadır: *Başköy kalesini Rumlardan almak için sefere çıkan Sultan Alaaddin Keykubat, ordusu ile Kızılcahamam Taşlıca köyüne uğrayıp mola verince Kırmızı Ebe, bir bakraç ayran alarak, ikram etmek üzere askerlerin yanına gider. Ayranı korudaki taş oluğa dökerek askerlere dağıtmaya başlar ve bir yandan da: Doldurun Gazilerim, doldurun yiğitlerim, yavrularım! diye seslenir. Askerler de, "doldur ana, Ana dolu" derler. Bu topraklar bundan böyle Anadolu olarak anılmaya başlar*. (Önder 1966: 9-10; Diyanet İşleri… 1999: s. 513) (Resim 13-14-15-16).

Resim 13-16. 1992 Anadolu Efsaneleri (Anadolu)

1997'de tedavüle çıkan pulların ilki, modern dönem çocuk edebiyatının ülkemizdeki en önemli temsilcilerinden ve ilk Türk kadın yazarlardan olan Cahit Uçuk (Üçok) (1911-2004)'un *Çiğdem'in Düşleri* adlı hikaye kitabından, ikincisi çocuk edebiyatımızın bir diğer değerli temsilcisi Ayla Çınaroğlu'nun *Kim Demiş? Kime Demiş? Bu Naneyi Kim Yemiş?* adlı masal kitabından alınmış iki sahneyi konu etmektedir (Nazan Erkmen'e… 1997: s. 2). Kitapların pullara konu olan resimlerini ise Prof. Dr. Nazan Erkmen yapmıştır. Avrupa Posta ve Telekomünikasyon Birliği - EUROPA (EUROPA-CEPT)'in 54 ülkenin katılımıyla oluşturulan 93 pul, 1997'deki ortak konulu pulları arasında da yer alan bu seri, doğrudan çocuk edebiyatı temalı ilk örnektir (Resim 17-18).

Resim 17/18. EUROPA (Masallar ve Hikayeler)

Ülkemizde çocuk edebiyatı ile doğrudan ilgili son pul serisi 2010'da yine Avrupa Posta ve Telekomünikasyon Birliği - EUROPA (EUROPA-CEPT)'in ortak konusu ile çıkarılan *EUROPA Çocuk Kitapları* temalı olan seridir. Bu ortak konulu pulu tedavüle çıkaran ülkelerde pul üzerinde ilgili ülkenin ulusal ve uluslararası çapta üne kavuşmuş, çocuk edebiyatına özgün katkılar sunmuş ve bu alanda ödül almış eser ve yazarları genelde resim/çizim ile betimlenmeye çalışılmıştır. Ülkemizde tedavüle çıkarılan seri 2 puldan oluşmaktadır. İlkinin üzerinde Sümer inanışında önemli bir yere sahip olan ve çoban tanrısı olan *Dumuzi(d)*'nin bir balık ile olan diyaloğu yer almaktadır. Dumuzi birçok kaynakta *Balık Çobanı* veya *Balıkçı* olarak da geçmektedir. Ayrıca bu tanrı, Türk-Altay mitolojisinde de Dumuzi'den türemiş (Tamus, Dumıs gibi…) birçok kelime ile alınmaktadır. Dilimizdeki *Temmuz* kelimesi de bu tanrının, mitolojik kahramanın adından gelmektedir. Diğer pulda ise Dede Korkut masallarından biri -büyük olasılıkla *Dirse Han Oğlu Boğaç Han*- yer almaktadır (Resim 19-20). EUROPA (CEPT)'in 2010'a 52 ülke çocuk edebiyatına ulusal ve/veya uluslararası çapta verdikleri eserler/kitaplar ile katkıda bulunmuşlardır. Bu ortak konulu seriye ülkemizin dışında Türk dünyasından Azerbaycan, Kazakistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti posta işletmeleri de katılmışlardır.

Resim 19/20. 2010 EUROPA Çocuk Kitapları

Türki Cumhuriyetlerde Filatelik Materyallerde Çocuk Edebiyatı

M.Ö. 220'lerden günümüze takip edebildiğimiz 2200 yıllık Türk tarihinin 1700 yılı birlikte geçmiş ya da çeşitli Türk boyları ve devletlerinin çok sıkı temaslarıyla devam etmiştir. İşte birlikte yaşanan ve sıkı temaslarla geçen süreçte Türklerin beraber çalıp söyledikleri türküler, koşmalar, küyler, maniler, destanlar, atasözleri, bilmeceler, hikâyeler, masallar gibi sözlü edebiyat örneklerinin hala birçoğu ortaktır ve aralarında çok yakın benzerlikler taşımaktadır. Yazılı Türk edebiyatı da 700 yıllarından 1500 yıllarına kadar ortak veya sıkı etkileşim halinde bir devir geçirmiş, büyük edebiyat eserleri geniş bir coğrafyaya yayılmıştır (Başlangıçtan… s. 1993: 21).

Ülkemizde yukarıda belirtilen tarih aralığı içinde çocuk edebiyatı ile doğrudan ve dolaylı olarak tedavüle çıkarılan pullar ile Türk dünyasında hangi temaların ele alındığı incelenebilir. Bu pulları öncelikle ülkelere göre alfabetik ve bu düzen içerisinde pulların tedavüle çıkarılış tarihlerine göre kronolojik olarak incelemekte fayda vardır. Bu çalışmada, Türki Cumhuriyetler'in SSCB'den bağımsızlıklarını kazandıkları tarihten (1991) itibaren çıkardıkları pullardan başlayarak bir sıralama yapılmıştır.

Azerbaycan çocuk edebiyatı ile ilgili 2010'daki EUROPA ortak konulu pullarına kendi halk hikâyelerinden seçmeler *Azerbaycan Nağılları - Uşaq Kitabları* temaları ile katkıda bulunmuştur. Bu pul serisinde iki anma ve bir anma bloğu pul yer almaktadır. Pullarda *Ayı ve Uşaq*, *Aslan, Tilki ve Kurt* hikâyeleri ile *Cirtdan (Erkenek-İrkeyel)*[12] adlı kahraman konu edilmiştir (Başlangıçtan… 1998: s. 104-105) (Resim 21-22-23).

Resim 21-23. 2010 EUROPA Children Books (Azerbaycan)

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 1986, 1996, 1997 ve 2010 yıllarında tedavüle çıkan pullarda çocuk edebiyatı geleneksel Türk gölge oyunu karakteri Karagöz ve halk/çocuk edebiyatının en bilinen temsilcilerinden olan Nasreddin Hoca ile temsil edilirken, 1997'deki EUROPA pullarında *Anne ve Birdirbir Oynayan Çocuklar(ı)* ile *Yoksul Çocuk ve Elma Ağacı* hikâyeleri ile temsil edilmiştir. 2010'daki EUROPA pullarında ise Çocuk Kitapları teması beraber kitap okuyan yetişkin ve çocukları betimleyen çizimlerle anlatılmaya çalışılmıştır (Resim 24-25-26-27 ayr. bkz. EK 8-9).

Resim 24-27. 1997 EUROPA Tales and Legends 2010 EUROPA Children Books (KKTC)

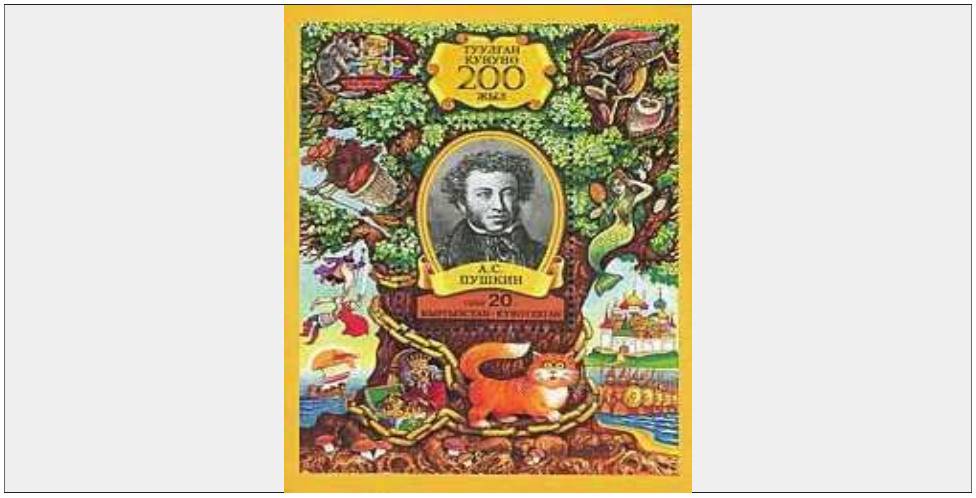
12 Türkmen ve Kırgız edebiyatlarında da benzer hikâyeler bulunmaktadır.

Resim 28-32. *2003 Fair Tale Characters (Kazakistan). 2005 Fair Tale Characters (Kazakistan). 2010 EUROPA Children Books (Kazakistan)*

Filatelik materyallerinde çocuk edebiyatı örneklerine rastlanan bir diğer ülke de Kazakistan'dır. Kazakistan Posta İşletmeleri de çocuk edebiyatına kendi halk hikâyelerini konu etmiştir. 2003 ve 2005 yıllarında tedavüle çıkan pullarda Kazaklar; Kırgız, Özbek, Tacik, Azeri, Karakalpak, Tatar, Kırım ve Başkurt Türkleri arasında da bilinen fıkra, masal ve efsane kahramanı *Aldar Köse*'yi kullanmıştır (Şahin 2012: s. 172-174; Başlangıçtan… 2000: s. 36; Başlangıçtan… 2004: s. 135-136). Bu tip Anadolu söylencelerinde genellikle *Köse* olarak bilinmektedir. Aldar Köse tipinin öne çıkan en önemli özelliği yalancılık ve hilekârlıktır. Aldar Köse'nin saf ve cahil görüntüsünün ardında zeki ve hilekâr bir tip vardır. Zekâsının göstergesi olan yalanlar ve oyunlarla muhataplarını kandırır ve istediklerini elde eder. Aldar Köse'nin Kazak Türklerine mensup bir tip olduğunu ileri süren görüşler vardır. Özellikle fıkralarında yer alan tipler ve yerler, Kazakistan sahasıyla sıkı bir ilişki içindedir. Aldar Köse'yle ilgili ilk metin nesirlerinden birisi olan Taşkent baskısı Aldar Köse Kitabı, "*Her kim Aldar Köse sözin bileyin dise Kazak bakcelerin istesunler"* şeklinde sona ermektedir. Bu bakımdan Kazakistan'da Aldar Köse'yle ilgili bilgi ve malzemeler oldukça önemlidir (Şahin 2012: s. 174). 2003'te tedavüle çıkan iki pul üzerinde Aldar Köse fıkralarından *Aldar Köse ve Alaşa Han (Алдар косе и Алаша хан)* ve *Aldar Köse ve Karındaşı/Karynbay (Arkadaşı) (Алдар косе и Карынбай)* yer alırken 2005'teki iki

puldan oluşan seride [*Bay] Müzisyen ve Aldar Köse (Бай-Музыкант и Алдар Косе)* ile *Aldar Köse Eşekleri Eğitiyor (?) (Как Алдар-Косе научил бая возделывать ослов)* **hikâyeleri bulunmaktadır. Kazakistan'da çocuk edebiyatı ile ilgili değerlendirmeye alınan son pul 2010'da tedavüle çıkan** *EUROPA Çocuk Kitapları / Balalar Kitaptarı* **ortak temalı puludur (Resim 28-29-30-31-32).**

Resim 33. *1999 200. Anniversary of Birth of A. S. Pushkin (Kırgızistan)*

Kırgızistan diğer ülkelerdekinden farklı olarak 1999'da çocuk edebiyatı temalı pulu, ünlü Rus şair, yazar ve çocuk edebiyatı temsilcilerinden A. S. Puşkin (Alexand(e)r Serge(y)evich Pushkin 1799-1837)'in eserlerini betimleyen bir tasarım ile anlatmıştır. Dört puldan oluşan seride Puşkin'in doğumunun 200. yıldönümü anısına çıkarılmış ve bunların üzerinde yazarın eserlerinden *Ruslan ve Ludmila* şiiri *Balıkçı ve Altın Balık*, *Çar Saltan Masalı* ve *Altın Horoz* hikâyeleri yer almaktadır. Blok pulda ise yine Puşkin'in *Denizkızı*, *Ruslan ve Ludmila* şiiri, *Maça Kızı* gibi hikâyelerinden karma çizimler yer almaktadır (Resim 33-34).

Resim 34. 1999 200. Anniversary of Birth of A. S. Pushkin (Kırgızistan)

Özbekistan 1995 ve 1997'de tedavüle çıkardığı *Folk Tales - Uzbek Halk Etrekleri* temalı toplam 12 pulda çocuk edebiyatının milli ve ortak edebiyat örneklerine yer vermiştir. 1995'teki seride altı pul yer almaktadır ve sırasıyla *Ur Tokmak - Vur Tokmak (УР ТЎКМОК ТАЁК - Tale the Fool)*, *Oltın Tavruz - Altın Karpuz (ОЛТИН ТАВРУЗ - Tale the Golden Melon)*, *Mullada Boş Bulganmi? (МУЛЛАДА БОШ БЎЛГАНМИ? - Tale Man and Stork on Nest)*, *Bir Ming Kokil - Bin Örgülü Kız ve Dev (Canavar Kuş) (БИР МИНГ КОКИЛ - Tale Thousand Plaits, Woman, and Monster Bird)* ve *Tutinnig Tarihi - Papağanın Hikâyesi/Masalı (ТЎТИННИГ ТАРИХИ - Tale Story of Parrot)* (Başlangıçtan … s. 2000: 97-98; Başlangıçtan … 2000: 55-56) (Resim 35-36-37-38-39).

1997'deki seride Folk Tales temalı yedi pul bulunmaktadır. Bu seride sırasıyla *Cennet Kuşu (Simurg Kuşu Efsanesi) - Bird of Paradise*, *Cin - Jinn*, *Maymuna Binen Adam - Man Riding the Monkey*, *Aynadaki Kraliçe - Queen Looking in Mirror*, *Kartal ve Geyik - Eagle and Deer*, *Canavar ve At - Monster and Horse* ve *Tacın Önünde Eğilen İki Adam - Two Men Kneeling Before Throne* hikâyeleri betimlenmiştir (Resim 40-41-42-43-44-45-46).

Tacikistan ise 2006'da tedavüle çıkardığı Tadjik National Fairy Tales (Tacik Halk Hikâyeleri) temalı dört pulluk seri ile Türk dünyasında çocuk edebiyatına filatelik malzeme ile katkıda bulunmuştur. Serideki pullarda sırasıyla *Köylü ve Ayı (ДЕХКОН ВА ХИРС)*, Üç kardeş *(СЕ БАРОДАР)*, İrac Pehlivan - Bogatyr[13] *(ЭРАЦ ПАХЛАВОН)* ve Altın Tilki *(РЎБОХИ ТИЛЛОГИН)* adlı hikâyeler resmedilmiştir (Kararkurt 2012: s. 164).

Resim 35-39. 1995 Folk Tales - Uzbek Halk Etrekleri (Özbekistan)

13 Cengâverlik, yiğitlik yapmış askeri komutanlar ve destansı kahramanlar için kullanılan bir Altay terimidir. Batur, Bahadır kelimelerinden türemiştir.

Resim 40-46. 1997 *Folk Tales - Uzbek Halk Etrekleri (Özbekistan)*

Sonuç

Ülkemizde ve Türki Cumhuriyetlerde çocuk edebiyatı temalı filatelik materyal genellikle geleneksel sözlü ve yazılı edebiyat örnekleri ile temsil edilmiştir. Başta efsaneler olmak üzere halk hikâyeleri/masalları, fıkralar, gölge oyunu ve halk kahramanları söz konusu filatelik materyallerde tercih edilen unsurlar olmuşlardır. Pullar arasında halk hikâyelerinin ve halk kahramanlarının daha çok tercih edildiği gözlemlenmektedir. Bu durum çalışmada coğrafi sınırlama içerisinde yer alan ülkelerin çocuk edebiyatına ortak katkılarda bulundukları ve geniş bir coğrafyada temsil edildiklerinin de birer kanıtıdır. Halk edebiyatı ile çocuk edebiyatının birbirleriyle kesin çizgilerle ayrılmadığı da dikkat çekici bir özelliktir. Örneğin; Keloğlan - Keçel - Kose - Aldar Kose gibi halk/efsane kahramanlarının temel karakteristikleri bakımından fıkra, masal ve hikâyelerde ciddi benzerlikler taşıdıkları da gözden kaçırılmamalıdır. Bu halk/efsane kahramanları 1000 yıllık bir gelişim süreci geçirdikleri ve ortak bir değer oldukları bu coğrafyada filatelik materyallere de konu olmuştur.

Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, KKTC, Özbekistan ve Türkmenistan posta işletmeleri tarafından tedavüle çıkarılan, doğrudan ve dolaylı olarak çocuk edebiyatı ile ilgili filatelik materyalde Türk toplulukları arasında yaygın olan efsanelerin de yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Özellikle Dede Korkut destanları örnek alınan hemen her ülkenin yazılı kültürüne konu edilmiş ve bunlardan bazıları pullar ve ilkgün zarflarında kullanılmıştır.

Filatelik materyalde dikkat çeken bir diğer özellik ortak değerlerin yanı sıra ulusal değerlerin vurgulanıyor olmasıdır. Filatelik materyalin temel özelliklerinden olan ilgili ülkenin çeşitli alanlardaki değerlerinin tanıtımı görevi, çocuk edebiyatı temasında pek fazla görülmemektedir. Nasreddin Hoca, Keloğlan, Dede Korkut ve Karagöz gibi hem ulusal hem de uluslararası/kültürlerarası mirasın temsili

ön plana çıkmıştır. Söz konusu ülkelerin özellikle modern dönem edebiyat temsilcilerine çok fazla yer vermedikleri ve ulusal örneklerin sınırlı sayıda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumun 1997 ve 2010'daki EUROPA ortak temalı pullarında farklılaştığı açıktır. Türkiye ve KKTC'nin katıldığı 1997'deki EUROPA pullarında modern/çağdaş çocuk edebiyatı örnekleri kullanılmıştır. 2010'daki serilerde ise Türkiye'nin yanı sıra Azerbaycan, KKTC ve Kazakistan çocuk edebiyatlarını pullara taşımışlar ve diğer serilerden farklı olarak ulusal örneklere/betimlemelere yer vermişlerdir. Ancak özellikle Avrupa ülkelerinin posta işletmeleri tarafından çıkarılan pullar ve ilkgün zarfları dikkate alındığında başta ülkemiz olmak üzere çocuk edebiyatının ulusal çaptaki örneklerinin çok sınırlı bir kullanımı olduğu da bir gerçektir.

Kaynakça

2015 Scott standart postage stamp catalogue volume 1: US, Countries A-B (2015). Scott Publishing Company.

2015 Scott standart postage stamp catalogue volume 4: Countries N-SAM (2015). Scott Publishing Company.

2015 Scott standart postage stamp catalogue volume 6: Countries SAN-Z (2015). Scott Publishing Company.

99 soruda çocuk edebiyatı (2000). Haz.: Mustafa Ruhi Şirin. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Anameriç, H. ve Rukancı, F. (2011). *Posta pullarında başkent Ankara seçmeler (1922-2008)*. Ankara: VEKAM.

Basar, I.. (2005). Library and archives Canada preservation centre. *The Serials Librarian* 49, 1-2, 183-203.

Başlangıcından günümüze kadar Türkiye dışındaki Türk edebiyatları antolojisi 1: Azerbaycan edebiyatı I (1993). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Başlangıcından günümüze kadar Türkiye dışındaki Türk edebiyatları antolojisi 10: Türkmenistan edebiyatı I (1998). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Başlangıcından günümüze kadar Türkiye dışındaki Türk edebiyatları antolojisi 14: Özbek edebiyatı I (2000). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Başlangıcından günümüze kadar Türkiye dışındaki Türk edebiyatları antolojisi 27: Kazak edebiyatı I (2004). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Children folklore. (1996). *Azerbaijan International* 4 (3): 76-77.

Çıkla, S. (2005). Tanzimattan günümüze çocuk edebiyatı ve bazı öneriler. *Hece* 9, 104-105, 89-107.

Engin, M. (2004). *Dede Korkut kitabı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ergun, P. (2005). Altay destanlarında ve Anadolu masallarında taskaray - kkeloğlan. *Milli Folklor* 17, 68, 78-84.

Europa stamps 2010: Europa 2010 childres books (2014). 23.03.2014 tarihinde europa-stamps.blogspot.com.tr/2009/10/europa-stamps-2010.html adresinden erişilmiştir.

Gökyay, O. Ş. (1943). *Bugünkü dille Dede Korkut masalları: En eski Türk masalları*. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.

Kalafat, Y. (1999). Diyanet işleri başkanlığı arşivine göre Horasan eri olarak bilinen Anadolu yatırları - I. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40, 1, 511-535.

Karakurt, D. (2012). *Türk mitoloji ansiklopedisi açıklamalı - resimli c.1. Türk söylence sözlüğü*.

Kumar, Krishan V. Jeyaraj and Ramesh C. Gaur (2009). "India: Libraries, Archives and Museums". In *Encyclopedia of Library and Information Sciences* (ss. 2291-2329). 3rd Edition. New York: Taylor and Francis.

Nazan Erkmen'e bizden kutlama (1997). *Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Haberler* (25).

Neussel, F. and Ciconga, C. (1992). Postage stamps as pedagogical instruments in the Italian curriculum. *Italica* 69, 2, Summer, 210-227.

Neussel, F. (2007). Five ideas for the Spanish classroom. *Hispania* 90, 1, 131-133.

"Okuma-yazma seferberliği başladı". *Milliyet* (23.03.1981).

Osmond, G. and Phillips, M. G. (2011). Enveloping the past: Sport stamps, visuality and museums. *The International Journal of the History of Sport* 28, 8-9, 1138-1155.

Özcan, Tarık (2013). "Modern Bir Öncü: Keloğlan". *Bilig* (66): 247-258.

Özkartal, Mehmet (2012). "Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabından Örnekler)". *Milli Folklor* 24 (94): 58-71.

Philatelic collections and archives by name and sSubject (2013). Retrieved in 22.06.2013 from http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/philatelic/philateliccollections/collectionsoverview/collectionsatoz/philcollectionsatoz.html

Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2009). Türk matbaacılığının önemli isimlerinden Ahmed İhsan (Tokgöz) ve matbaası. *Erdem* 54, 149-188.

Salur Kazan'ın evi yağmalandığı beyan eder (2001). Haz.: Semih Tezcan ve Hendrich Boeschoten. *Dede Korkut Oğuznameleri* içinde (ss. 50-66). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Scott specialty album for postage stamps of Azerbaijan 1919-1997 (2006). Scott Publishing Company.

Scott specialty album for postage stamps of Azerbaijan 1998-2006 (2006). Scott Publishing Company.

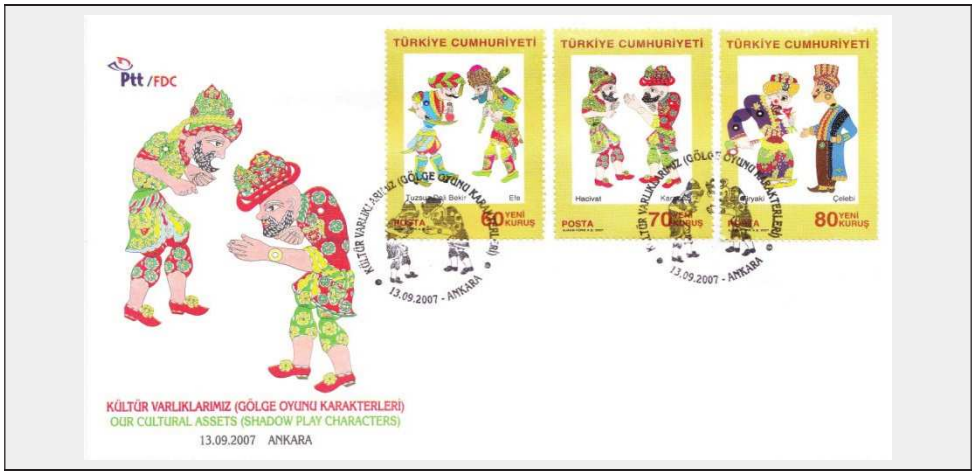
Scott specialty album for postage stamps of Kazakhstan 1919-1997 (2006). Scott Publishing Company.

Scott specialty album for postage stamps of Kazakhstan 1919-1997 (2006). Scott Publishing Company.
Scott specialty album for postage stamps of Kyrgyzstan 1919-1997 (2006). Scott Publishing Company.
Scott specialty album for postage stamps of Kyrgyzstan 1919-1997 (2006). Scott Publishing Company.
Scott specialty album for postage stamps of Turkmenistan 1919-1997 (2006). Scott Publishing Company.
Scott specialty album for postage stamps of Turkmenistan 1919-1997 (2006). Scott Publishing Company.
Scott specialty album for postage stamps of Uzbekistan 1919-1997 (2006). Scott Publishing Company.
Scott specialty album for postage stamps of Uzbekistan 1919-1997 (2006). Scott Publishing Company.
Stephen, A. (2009). British Library. In E*ncyclopedia of Library and Information Sciences* (677-686). 3rd Edition. New York: Taylor and Francis.
Şahin, H. İ. (2012). Aldar Köse ve Taşkent'te (Özbekistan) yayınlanmış taşbaskı Aldar Köse kitabı üzerine bir değerlendirme. *Türkiyat Mecmuası* 22, 171-192.
Üstünova, K. (2008). Dede Korkut kitabını oluşturan destanlardaki ortak özellikler. *Turkish Studies* 3, 1, 138-144.
Yazarlarımızdan masallar ve öyküler (2009). Edi.: Ali Alkan İnal. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
Yazıcı, K. (2010). Sosyal bilgilerde eğitimsel bir araç olarak posta pullarının kullanımı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14, 1, 321-346.

Ekler

EK-1. 2007 Kültür Varlıklarımız (Gölge Oyunu Karakterkeri)

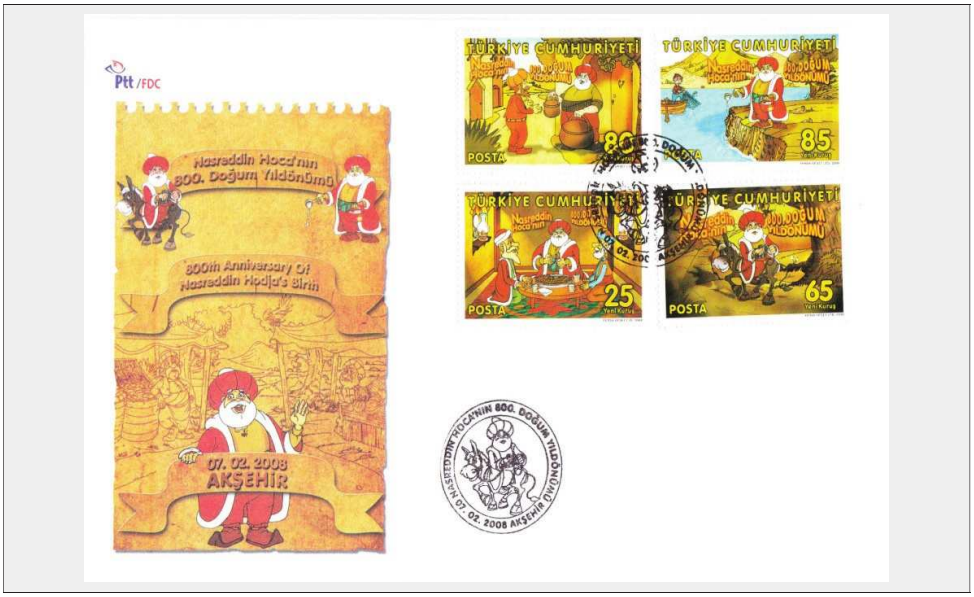
EK-2. 2007 Kültür Varlıklarımız (Gölge Oyunu Karakterkeri) FDC

EK-3. 1975 Dede Korkut Masalları FDC

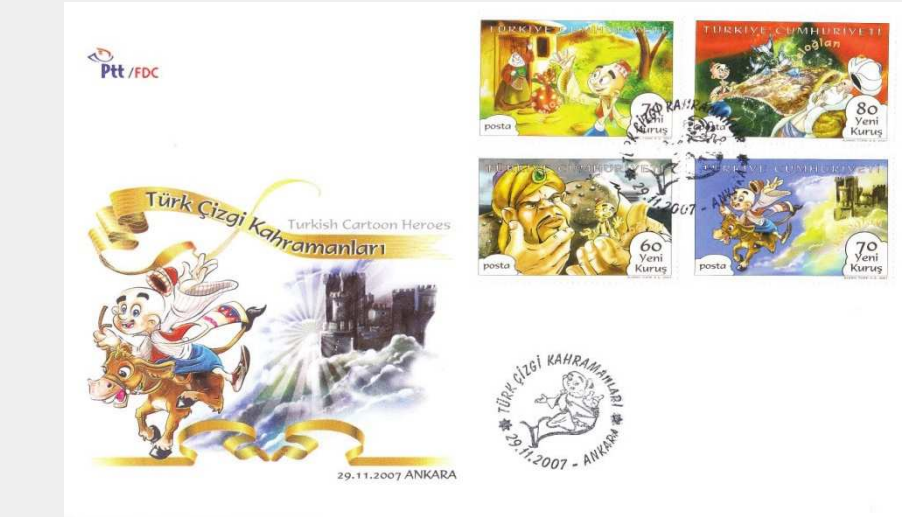
EK-4 2008 Nasreddin Hoca'nın 800. Doğum Yıldönümü

EK-5 2008 Nasreddin Hoca'nın 800. Doğum Yıldönümü FDC

EK-6 2007 Türk Çizgi Kahramanları (Keloğlan)

EK-7 2007 Türk Çizgi Kahramanları (Keloğlan) FDC

EK-8/9 1986 Karagöz 1996 Nasreddin Hoca (KKTC)